

könyvtárak; sok tudományos–műszaki könyvtár vált a tájékoztatási intézmény részévé. Ezeket a változásokat nehéz a régi hierarchikus osztályozási keretekben tükrözni.

3. A tervszerű kulturális fejlődés hatására új könyvtártípusok keletkeztek: központi, különböző szintű általános és ágazati könyvtárak (össz-szövetségi, köztársasági, regionális), köztársasági és megyei gyermek- és ifjúsági könyvtárak. Fejlődik a könyvtári hálózatok centralizálása, aminek jelenleg az első lépése valósul meg: a könyvtárak egyesítése fenntartók szerint (állami közművelődési, szakszervezeti, műszaki és egyéb hálózatok). Távolról területi könyvtári komplexumok, városi és járási, illetve vállalati központosított könyvtári rendszerek kialakítását tervezik.

A fenti változások megfelelő korrekciót kívánnak meg a könyvtártípusok megnevezésében és osztályozásában. Célszerű azonban a vezető szerepű könyvtárak (beleértve a megyei és járási könyvtárakat is) elnevezésében kialakult kifejezéseket megtartani. Az olyan jelzők, mint állami, nyilvános, tudományos, jelzik a könyvtár társadalmi helyzetét.

A szocialista országok, köztük a Szovjetunió könyvtári rendszerének felépítését áttekintve, indokolt a „vezető könyvtár” fogalmának bevezetése. A „vezető könyvtár” olyan magasabb rangú intézmény, amely az alacsonyabb szintű könyvtáraknak módszertani, bibliográfiai és egyéb segítséget nyújt, hozzájuk képest a legteljesebb állománnyal és referenz apparátussal rendelkezik. A „vezető könyvtárak” lehetnek általánosak és ágazatiak, státusuk szerint pedig össz-szövetségi, köztársasági, megyei és járási, körzeti és városi könyvtárakat különböztethetünk meg közöttük. Az össz-szövetségi és köztársasági szintű általános könyvtárak képeznek majd a nemzeti könyvtárak csoportját.

A fenti megfontolások összegezeként a következő javaslatot lehet tenni a szovjet könyvtárak csoportosítására:

1. *Nyilvános könyvtárak:* állami, mindenki számára hozzáférhető, a legteljesebb állománnyal és referenz apparátussal rendelkező könyvtárak azokhoz a könyvtárakhoz képest, amelyeknek a módszertani és bibliográfiai központjai. Ide tartoznak a nemzeti könyvtárak (Lenin Könyvtár, Szaltükov–Scsedrin Könyvtár, 14 köztársasági könyvtár), regionális könyvtárak (megyei, járási, köztársasági felnőtt-, gyermek- és ifjúsági könyvtárak), ágazati nyilvános könyvtárak (pl. a GPNTB), köztársasági történelmi könyvtárak és az Idegen Nyelvű Irodalom Össz-szövetségi Állami Könyvtára.

2. *Közművelődési könyvtárak:* mindenki számára hozzáférhető, általános gyűjtőkörű könyvtárak, amelyek feladata az önképzés, a politikai és szakmai továbbképzés, a szabadidő kulturált eltöltésének biztosítása minden társadalmi réteg számára. A közművelődési könyvtárak két metszetben látják el a lakosságot:

lakóhely szerint a járási, városi, falusi, települési könyvtárak, munkahely szerint pedig a szakszervezeti könyvtárak.

3. *Iskolai és gyermekotthoni könyvtárak.*

4. *Szakkönyvtárak:* ágazati (tudományági) állománnyal rendelkező, szakmai rendeltetésű könyvtárak, amelyek munkájukat az ellátandó közösség feladatai és igényei szerint szervezik. Szakterület szerint lehetnek műszaki, mezőgazdasági, természettudományi, orvosi, társadalomtudományi–közgazdasági, pedagógiai könyvtárak, kulturális és művészeti intézmények könyvtárai.

/FRŰMIN, I. M.: *Terminoobrazovanie i tipologija bibliotek: tradicii i novatorsztvo. = Naucsniie i Tehnicseszkie Biblioteki SZSZSZR. 1979. 5. sz. p. 30–37./*

(Rácz Ágnes)

Miként becsülhető fel a műszaki irodalom minősége?

Az eszményi műszaki irodalomnak a következő jellemzői vannak: *aktuális* (tematikája megfelel a műszaki haladás alapvető irányzatainak), *eredeti* (maximális mennyiségben tartalmaz új, korábban nem ismert adatokat), *pontos* (az általa közölt adatok túlnyomó többsége az objektív valóságot tükrözi), *hitelt érdemlő* (következtetéseit és ajánlásait a társadalmi gyakorlat igazolta) *teljes* (a leírt jelenség vagy tárgy valamennyi lényeges paraméterét tartalmazza), *operatív* (közvetlenül a K+F feladat megoldását követően készül el, és ezáltal elkerüli az elavulás veszélyét), végül pedig *logikus* (világos stílusban van, ami a befogadás egyértelműségét segíti elő).

Ezt minden szerző több-kevesebb tudatossággal érzékeli, s noha mindenki törekszik rá, hogy saját művére – tanulmányára, cikkére, jelentésére stb. – a fenti tulajdonságok legyenek a jellemzőek, *a gyakorlatban korántsem könnyű az eszményi szintet akárcsak megközelíteni* is. Ennek az az oka, hogy a fenti tulajdonságok, jellemzők elérésének számos előfeltétele van.

Az aktualitás szintje attól függ, hogy a szóban forgó probléma megoldásán a szerző milyen fejlett környezetben munkálkodott, elégséges pénz, eszköz, szellemi háttér segítette-e őt céljai megvalósításában. Nagyjából-egészéből az eredetiség elérése is a fenti körülményektől függ. A pontosság és a hitelesség mértéke a rendelkezésre álló berendezések, kísérleti üzemek, a kutatói gyakorlat minőségével áll összefüggésben. A többi jellemző ugyancsak sokféle előfeltétel eredője.

A könyvtárosnak és az információs szakembernek ugyancsak nehéz a dolga, hogy a műszaki irodalom özönéből lehetőleg azokat a dokumentumokat „halássza ki”, amelyek az elméletileg meghatározott jellemzőknek

a leginkább megfelelnek. Ehhez a minél több szempontú értékelés—mérlegelés módszerét kell alkalmaznia, sok esetben a belső és külső szakemberek segítségére kell támaszkodnia, majd a végső döntést a saját könyvtár vagy információs munkahely szakirodalmi szükségleteinek ismeretében kell meghoznia.

Az egyes szakirodalmi művek jellemzőinek értékeléséhez—mérlegeléséhez különféle szempontok állnak a rendelkezésünkre. Ezek alkalmazása révén az egyes jellemzőkre kiható előfeltételek felől valószínűsíthetjük, hogy az éppen vizsgált jellemző megvan-e, illetve mennyire van meg egy-egy adott dokumentumban.

Nevezetesen:

1. Valószínűleg aktuális és eredeti lesz egy-egy dokumentum akkor, *ha olyan országban jelent meg*, amelynek komoly hagyományai és eredményei vannak a feldolgozott témakörben.

2. Ugyancsak az aktualitás és az eredetiség tételezhető fel, ha a dokumentum *olyan szerző műve*, akit a vezető referáló lapok referálni szoktak, más szerzők pedig gyakran idéznek (hivatkozásvizsgálatok). Ugyanezzel a módszerrel szerezhetünk be információkat a legfontosabb műhelyekről, közreadókról és szakmai orgánokról, mint egy-egy általuk kibocsátott, megjelentetett dokumentum aktualitásának és eredetiségének kezességvállalóiról.

3. Az eredetiség ígérete van azokban a dokumentumokban, amelyek *új*, a különféle osztályozó rendszerek által eddig nem regisztrált *terminológiát használnak*.

4. A teljesség és a hitelesség tekintetében *részint a dokumentumok műfaja és funkciója, részint a címe nyújt tájékoztatást*. A kutatási nyilvántartólapok, feladatmeghatározások, kísérleti jegyzőkönyvek, szabványok, szabadalmak, ipari katalógusok, monográfiák, tankönyvek, kézikönyvek stb. már műfajuk, funkciójuk révén „kiáltják világgá”, hogy az általuk tartalmazott adatok mennyire teljeseek, pontosak, hitelesek és ellenőrzöttek. A folyóiratcikkek címei sokszor ugyancsak beszédesek a tekintetben, hogy milyen kutatási—fejlesztési stádiumot tükröznek. (Egy szovjet vizsgálat kimutatta, hogy a folyóiratcikkek 34%-ának van ilyen sokatmondó címe. A folyóiratcikkek további 50%-a pedig olyanakkal bizonyult, amelyben a cikk bevezetése tájékoztat e körülményről.)

5. A stílust illetően a legfontosabb fogódzó, hogy *valamely dokumentum publikált-e vagy nem publikált*. A kéziratos dokumentumok nem szerkesztettek és nem lektoráltak s ezért eleve feltételezhető róluk, hogy kevésbé gördülékenyek és áttekinthetőek.

6. Szinte valamennyi jellemző meglétével kecsegtet, *ha egy-egy tanulmány vagy cikk az adott szakma alapvető folyóiratainak — az ún. magfolyóiratok — valamelyikében jelenik meg*. Itt ui. igen szigorúak, még neves szerzőktől sem közölnek olyasmit, ami az adott szakterületen nem lényeges, nem fontos.

[MINKINA, B. A.: *Osznovnue napravlenija kacsesztvennoj ocenki tehniczeszkaj literaturü. Naucsnuje i Tehniczeszkie Biblioteki SZSZSZR, 1979. 1. sz. p. 11–17./*

(Futala Tibor)

KÖNYVISMERTETÉS

Unesco tezaurusz — az osztályozó rendszer és a tezaurusz kombinációjának modellje

Unesco thesaurus. A structured list of descriptors for indexing and retrieving literature in the fields of education, science, social science, culture and communication. Összeáll.: Aitchison, J. Vol. 1.: Introduction, Classified thesaurus, Permuted index, Hierarchical display. Vol. 2.: Alphabetical thesaurus. Paris, Unesco, 1977. 484+530 p.

Az Unesco tezauruszt a nevelésügy, a természet- és társadalomtudományok, a kultúra és kommunikáció szakirodalmának indexelésére és visszakeresésére készítették. 1977-ben jelent meg két kötetben, azzal a céllal, hogy az Unesco számítógépes dokumentációs rendszerének a munkaeszköze legyen. Ennek alapján dolgozzák fel az Unesco dokumentumait, kiadványait, az Unesco Könyvtár új beszerzéseit.

A tezaurusz mintegy 8500 deskriptort tartalmaz. Ezeket az 1. kötet főrésze, a hierarchikus (klasszifikált) rész rendszerezi.

A hierarchia legfelső szintjén a következő *szakterületek* (area-k) helyezkednek el:

- A általános fogalmak
- B/H természettudományok és műszaki tudományok
- J nevelésügy
- K/S társadalomtudományok
- T/X humán tárgyak és kultúra
- Y kommunikáció
- Z tájékoztatás, könyvtárak, levéltárak.

A második és harmadik hierarchiaszintet *mezőnek*, illetve *almezőnek* nevezik. Az utóbbi bontása fazetták szerint megy tovább. A fogalmak jelölésére a nagybetűhöz spácium után kapcsolt kétjegyű szám szolgál.